

Bildeanalyse

III8

Av Paul S. Amundsen

INNHold

Bildeanalyse – en innføring	s. 3
Det manipulererte fotografiet	s. 12
Den arrangerte virkeligheten	s. 14
Fotografi og populærkultur	s. 17
Fotografi og objektivitet	s. 19
Finanskrisen	s. 24
Barack Obama og Martin Luther King Jr.	s. 25
Analyse av sammensatte tekster – en innføring	s. 30

1. BILDEANALYSE – en innføring

Bildeanalyser i lærebøker tar ofte utgangspunkt i kunst. Denne innføringen skal først og fremst gi en veiledning i hvordan en kan bruke redaksjonelle fotografier som utgangspunkt for bildeanalyser.

Hensikten er å gi lærere og elever et verktøy for å snakke om og forstå fotografier. Det skal i mindre grad handle om komposisjon, perspektiv og farger, men heller om bilder i en journalistisk sammenheng, med andre ord hvordan fotografier brukes i aviser, magasiner og på nettsteder.

Fotografier i en kontekst

Redaksjonelle bilder må alltid forstås i en kontekst. Disse fotografiene har sjelden rent illustrative formål. Bildene viser som regel til steder, miljøer og personer i en dagsaktuell sammenheng.

Sammenhengen fotografiet presenteres i, har stor betydning for å forstå bildet. Ved å se bildet i en større sammenheng kan en trene seg opp til å forstå betydningen av redaksjonelle bilder.

Fotograf og redaksjon foretar mange valg før de aktuelle bildene plukkes ut. Bildene skal være en kilde til informasjon og samtidig fungere som blikkfang for å gjøre leseren interessert i å lese saken. Redaksjonene gjør bevisste valg, og det er viktig å analysere og studere grunnen til at redaksjonene velger å bruke noen bilder framfor andre.

Pressen tar bilder på alvor, og i «Vær varsom»-plakaten, som lister opp bransjens etiske normer, likestilles bilder og tekst. Her heter det blant annet: «For bruk av bilder gjelder de samme aktsomhetskrav som for skriftlig og muntlig fremstilling.» I tillegg legger pressen vekt på at bilder skal være autentiske: «Vern om det journalistiske fotografiets troverdighet. Bilder som brukes som dokumentasjon, må ikke endres slik at de skaper et falskt inntrykk.» (link til «Vær varsom»-plakaten)

Redaksjonelle fotografier skal altså gi informasjon om aktuelle hendelser på en sannferdig måte. Fotografiene brukes som bevis for at noe har hendt og har høy grad av troverdighet.

De viktigste sjangrene: Reportasjebildet og portrettet

De redaksjonelle fotografiene kan grovt sett deles i to hovedkategorier: reportasjebildet og portrettet.

Reportasjebilde. Norske styrker i Afghanistan, 2005. Foto: Espen Røst/Dagbladet/All Over Press

Reportasjebildet viser en aktuell hendelse. Bildet inneholder mye informasjon og kan være fra en konkret begivenhet, for eksempel en bilulykke, en konsert eller et sportsarrangement. Reportasjebildet er som hovedregel ikke arrangert.

Portrettet viser en eller flere personer som en tydelig og viktig del av bildet. Personene er lett gjenkjennelige, og de utgjør hovedmotivet. Bildet kan også vise personen i et miljø, for eksempel hjemme eller på arbeidsplassen. Da kalles bildet miljøportrett. Portrettene er som hovedregel arrangert.

Portrett. Dramatikeren Harold Pinter. Foto: Steve Forrest/Panos/Felix Features

Illustrasjonsbilder brukes ofte som redaksjonelle bilder. Dette er bilder som er tatt i en annen sammenheng enn den artikkelen handler om. Denne innføringen skal først og fremst handle om reportasjebilder og portretter.

Bildeanalyse – denotativ og konnotativ beskrivelse

Bildeanalysen begynner alltid med selve bildet. Til å begynne med ser vi bort fra sammenhengen bildet er tatt i.

Hva ser vi? Hva viser bildet? Bruk enkle ord for nøkternt å beskrive bildets innhold.

Innholdet kan være en person, et hus, en bil, en vei, en hest i bakgrunnen osv. En nøktern beskrivelse av innholdet er grunnleggende i all bildeanalyse og kalles for *denotativ beskrivelse*.

Deretter tolker vi bildet i lys av tilleggsinformasjon vi har, som gjør at vi forstår bildet ut over det vi nøkternt ser. Vi spør: Hvilke assosiasjoner får vi av å se bildet? I hvilket land er bildet tatt? Hvordan har menneskene det? Hva har hendt med dem? Hvilken konflikt dreier det seg om? Dette kan vi ikke nødvendigvis lese ut av bildet, men ofte kan vi gi bildet tilleggsinformasjon fordi vi kjenner igjen situasjonen. Vi tolker med andre ord bildet i lys av annen informasjon. Tolkningen av bildet kalles for *konnotativ beskrivelse*.

Perspektiv, dybde og komposisjon

I tillegg er det ofte hensiktsmessig å se på hvordan bildet er bygd opp. Hva er hovedmotivet? Hva utgjør bildets forgrunn og bakgrunn?

Forholdet mellom forgrunn og bakgrunn er med på å gi bildet perspektiv og dybde. Linjer bakover i bildet gir det dybde. Perspektivet sier også noe om hvor fotografen har stått når bildet ble tatt. Er bildet tatt nedenfra? Fra siden? Hvor langt er fotografen fra motivet?

Bildekomposisjon er nært beslektet med perspektivet. Komposisjon kan beskrives som hvordan de forskjellige delene i et motiv settes sammen. Studer hvordan de ulike elementene i bildet står til hverandre. Et bilde kan framstå som rotete, ryddig, balansert eller harmonisk.

Bildeanalyse – kontekst

Etter at vi har sett på bildet i lys av disse enkle begrepene, kan vi ta for oss sammenhengen (konteksten) bildet er presentert i.

Vi leser først tittelen, ser deretter på bildeteksten, ingressen og til slutt brødteksten.

Hvordan styrer tittelen på artikkelen bildet? Hva skjer med bildet når vi ser bort fra tittelen? Hvordan fungerer samspillet mellom bildet og tittelen?

Dersom bildet aller først var uklart, vil sannsynligvis bildeteksten gi svar på *hvem, hva og hvor*.

Vi ser nærmere på hvordan konteksten er med på å styre tolkningen av bildet. Inneholder bildeteksten tilleggsinformasjon som gjør at vi forstår bildet annerledes? Endres tolkningen av bildet? Forstår vi det annerledes? Bli historien annerledes? Tilfører teksten informasjon som bildet i seg selv ikke gir? Kan bildet stå på egne bein, uten kontekst, eller er bildet avhengig av konteksten for i det hele tatt å bli forstått?

Ved å stille spørsmål om samspillet mellom tekst og bilde blir det enklere å forstå bildet i en større sammenheng. Hvorfor har redaksjonen valgt å bruke dette bildet? Hvilket inntrykk gir bildet av hendelsen? Hvordan framstilles personene? Hvordan har andre redaksjoner brukt bilder fra den samme hendelsen?

Eksempel på bildeanalyse

Aller først ser vi på selve bildet. Sammenhengen bildet er presentert i, er tatt bort i første omgang. Hva ser vi?

I venstre del av bildet vises hendene til en mann iført bukse og kortermet skjorte. Han holder den høyre hånden på leggen til en mann som ligger på bakken. Personen i midten av bildet har et hodeplagg med ukjente tegn eller bokstaver. Han har samme type bukse som mannen til venstre. Begge har like klokker og kortermete skjorter. Mannspersonen i midten av bildet holder en hånd mot nakken til mannen som ligger på bakken. Personen på bakken har åpen munn, er iført t-skjorte og shorts. Ordene «The wall must» og «Israel's Apartheid Wall» står skrevet på mannens t-skjorte. Han har en stor tatovering på den venstre underarmen. En mann med armbåndsurs skimtes i den mørke bakgrunnen. Underlaget ser ut til å være flislagt. Det kan se ut som bildet er tatt utendørs om kvelden.

Deretter forsøker vi å tolke bildet slik vi forstår det.

Dette er et reportasjebilde fra en konkret hendelse. Tegnene på lua til politimannen er hebraiske. Bildet er tatt i Israel. Situasjonen i Midtøsten har vært urolig i mange år. Politimennene ser ut til å være hardhendte og legger en mann i bakken med makt.

Dette skjer sannsynligvis fordi han har gitt uttrykk for sine meninger, kanskje under en demonstrasjon hvor politiet grep inn mot demonstrantene. Teksten på mannens t-skjorte tyder på at bildet er tatt etter at den omstridte muren, som går gjennom Vestbredden, ble bygd. Han er sterkt imot denne muren. Ordet "apartheid" viser til den rasistiske politikken som ble ført i Sør-Afrika. Det ser ut som om personen skriker i smerte. Politimennene er konsentrerte, har innbitte, konsentrerte uttrykk og utøver sin myndighet bestemt og med sterke maktmidler. Det hersker en konflikt mellom politimennene og mannen på bakken, og politiet er den sterke parten i konflikten. Politiet representerer myndighetenes maktutøvelse. Mannen gir uttrykk for sine meninger, men det kan også hende at han blir arrestert i en annen sammenheng. Vi må gå til konteksten for å få mer informasjon.

Siste nytt! **Bergens Tidende** MANDAG 17. JULI 2006

Nr. 187. Uke nr. 28 - 128. Årgang. Kirkeveien 1, Bergen. www.bt.no. Hordaland/Sogn og Fjordane: Kr 22,00. For øyng: Kr 25,00

Saksøker eks-direktør

Et bergensk finansselskap har anmeldt sin tidligere direktør for uærlighet og økonomisk utroskap. Styret hevder eks-direktøren tok ut 650.000 kroner i urettmessig lønn og privat forbruk som reiser og designmøbler. Men personforbudsloven, sier den avgitte direktøren til BT. Han tror bedriften vil klatre ham og hans nye selskap. **side 2**

Søkkrik på ringetoner

LARSE HANNE (30) fra Bergen salet gullringene da han satset på ringetoner til mobiltelefoner i USA. Markedet har eksplodert, og Hanne har salg av ringetoner for opp til 3,7 millioner kroner. **side 2**

Helstad er joker i Viking-kampen

HARALD HELSTAD (28) er den nye jokerspilleren på banen i verdenskamp mot Viking. Men Helstad har tidligere vært en av de beste i Norge. Det er BT ledende for Thorstein. Men han har involveringen til å gjøre et bra inntrykk, sier Helstad. **side 4**

Glissent hos Levende Ord

LEVENDE ORD har forsvunnet av scenen som et resultat av en konkurs. Men det er ikke alt som er gått galt. I år er skrevet av, og bare 200 måtte opp til gårdsveggen. **side 2**

Fredsmarkering endte med vold og arrestasjoner

POLITIVOLD: Etter nærmere to timers fredelig marsjering gjennom Tel Avivs gater i går kveld, fikk politiet nok av irriterende demonstranter. På King George Street fikk demonstrasjonen en brå slutt. **FOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN**

«NEI TIL KRIG. Ja til fred» var slagordet under demonstrasjonen som BT var vitne til i Tel Aviv i går kveld. Men markeringen endte i kaos da politiet slo til. Over 20 Hizbollah-raketter rammet den israelske havnebyen Haifa i går. Åtte ble drept, og Israel har erklært unntakstilstand nord i landet. De arabiske landene advarer nå Israel mot å angripe Syria. Det vil kunne føre til storkrig i regionen. Lederne for verdens åtte ledende industrinasjoner (G8) rettet i går en appell til alle parter i Midtøsten om å stanse voldshandlingene. G8-landene stiller krav både til Israel og Hizbollah. **side 8 og 9**

I DAG: LIVET OG BØKER

Vi blir oftere sykk av maten

Siden 2000 har andelen av voksne med overvekt økt fra 10 til 15 prosent. Mange av årsakene er et økende forbruk av faste matvarer og mindre fysisk aktivitet. **side 3**

Nesten fullt for Sting

I går kveld var det fullt på scenen i Oslo Spektrum. Sting og hans band spilte foran et publikum på 12.000 personer. **side 23**

BT I TRE KANALER:

Leser spørsmål	side 4
Leser spørsmål	side 4
Styret på ferie	side 18
Monica Solheim: Bergen	side 22
Tilstand med seg selv	side 24

Bildet er hentet fra forsiden til avisen Bergens Tidende mandag 17. juli 2006. Bildet er det største på forsiden. Plasseringen av bildet viser at hendelsen er en viktig sak for avisen. Vi ser først på tittelen: "Fredsmarkering endte med vold og arrestasjoner." Mannen på bildet blir arrestert. Han har deltatt i en markering og demonstrert for fred.

Fredsmarkering endte med vold og arrestasjoner

POLITIVOLD: Etter nærmere to timers fredelig marsjering gjennom Tel Avivs gater i går kveld, fikk politiet nok av irriterende demonstranter. På King George Street fikk demonstrasjonen en brå slutt. **FOTO: PAUL SIGVE AMUNDSEN**

Deretter ser vi på bildeteksten: «POLITIVOLD: Etter nærmere to timers fredelig marsjering gjennom Tel Avivs gater i går kveld, fikk politiet nok av irriterende demonstranter. På King George Street fikk demonstrasjonen en brå slutt. FOTO: Paul Sigve Amundsen»

Bildeteksten forteller når bildet er tatt (i går kveld), hvor hendelsen finner sted (King George Street i Tel Aviv) og hvem som er avbildet (politi og demonstrant). Denne informasjonen (hvem, hva, hvor) hjelper leserne til å forstå bildet. Tilleggsinformasjonen forankrer bildet og er med på å styre tolkningen av det. Fotografens navn er oppgitt.

Under bildet er det en henvisning til side 8 og 9: «'NEI TIL KRIG. Ja til fred' var slagordet under demonstrasjonen som BT var vitne til i Tel Aviv i går kveld. Men markeringen endte i kaos da politiet slo til. Over 20 Hizbollah-raketter rammet den israelske havnebyen Haifa i går. Åtte ble drept, og Israel har erklært unntakstilstand nord i landet. De arabiske landene advarer nå Israel mot å angripe Syria. Det vil kunne føre til storkrig i regionen. Lederne for verdens åtte ledende industrinasjoner (G8) rettet i går en appell til alle parter i Midtøsten om å stanse voldshandlingene. G8-landene stiller krav både til Israel og Hizbollah.»

Vi forstår enda mer om sammenhengen bildet er tatt i, ved å lese teksten. Det er ikke en tilfeldig demonstrasjon, men en hendelse som speiler den spente situasjonen i Midtøsten. Demonstrasjonen finner sted under konflikten mellom Israel og Libanon. Avisens medarbeidere har dekket demonstrasjonen. Påstanden om politivold dukker opp i teksten, og bildet brukes som dokumentasjon på at det stemmer.

Journalist, fotograf og redaksjonen presenterer bildet i en helt konkret sammenheng. Vinklingen er at krigsmotstand endte med at politiet brutalt tok affære. Hendelsen kunne blitt fortalt på mange andre måter. Avisen kunne for eksempel fokusert på at det meste gikk fredelig for seg. Avisen har imidlertid valgt å fokusere på den konfliktfylte avslutningen på demonstrasjonen.

Et fotografi utgjør alltid et subjektivt utsnitt av verden. Fotografen har valgt å ta bilde av noe framfor noe annet. Journalist og fotograf kunne valgt å dekke en annen hendelse denne kvelden, for eksempel vært i en annen del av landet. Fotografen har utallige valgmuligheter. Dessuten tar fotografen mange bilder, men bare noen få av dem velges ut og leveres til redaksjonen. Til slutt velger redaksjonen ut ett eller noen få bilder som viser hendelsen. Dekningen av samfunnet tar ofte utgangspunkt i uenighet og tydelige motsetninger, som i dette tilfellet. Konflikt prioriteres framfor harmoni. Hadde demonstrasjonen endt uten arrestasjoner, ville hendelsen neppe havnet på forsiden av avisen. Andre og mer alvorlige hendelser i Midtøsten kunne like gjerne havnet på forsiden denne dagen.

Bildet er en dokumentasjon av noe som har hendt. Det forteller også at det fins motstand mot krigen i Israel. I tillegg blir bildet et symbol på den spente stemningen i Midtøsten.

Bildeanalyse – en oppsummering

- Beskriv med enkle ord hva du ser på bildet.
- Hva slags fotografi er det? Portrett? Reportasjebilde? Illustrasjon?
- Tolk bildet i lys av tilleggsinformasjon som gjør at vi forstår bildet. Det kan være at vi kjenner igjen hvor bildet er tatt, hvem som er avbildet osv.
- Hvilke assosiasjoner gir bildet? Hvilke følelser vekker fotografiet?
- Se på perspektiv/dybde og komposisjon. Hvordan er bildet satt sammen, og av hvilke ulike elementer? Hva er forholdet mellom forgrunn og bakgrunn? Hvor er fotografen plassert i forhold til motivet?
- I hvilken sammenheng blir bildet presentert? Hvordan fungerer samspeillet mellom bildet og konteksten?

Oppgaver

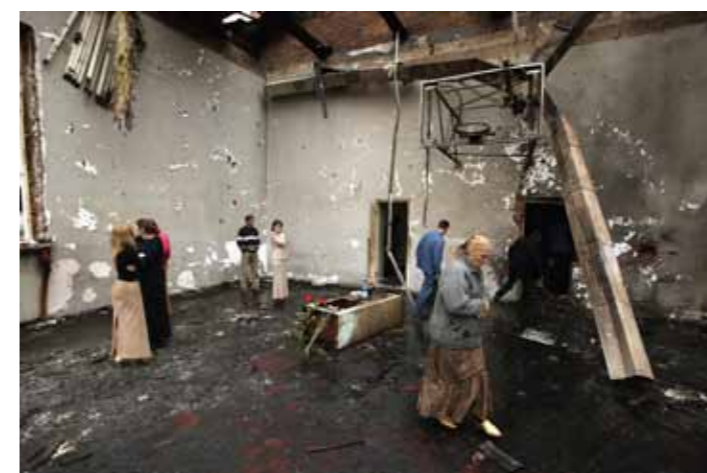

Oppgave 1: Analyser dette fotografiet. Jødisk nybygger gjør motstand mot politiet under opptøyer på Vestbredden i februar 2006. FOTO: Oded Balilty/AP/Scanpix

Oppgave 2: Sammenlign hvordan konflikten på Gaza-stripen våren 2009 ble dekt av medier i Norge og Midtøsten.

Oppgave 3: Analyser dette fotografiet. Sultestreikende studenter på Den himmelske freds plass, mai 1989. FOTO: Stuart Franklin/Magnum Photos/All Over Press

Oppgave 4: Analyser dette fotografiet. Sørgende etter terroraksjon mot en barneskole i Beslan, juni 2004. FOTO: Henning Lillegård/Dagbladet/All Over Press

2. Det manipulerede fotografiet

Manipulasjon

Alle fotografier er i utgangspunktet en manipulasjon. Fotografier viser et subjektivt utsnitt av noe som befant seg foran kameraet da bildet ble tatt. Bilder forteller aldri hele historien. Dessuten kan sammenhengen bildet presenteres i, være en løgn.

Fotografier kan med andre ord være manipulert på mange måter:

- En viktig del av historien kan være utelatt fra bildet.
- Handlinger kan være iscenesatt av de som er avbildet, eller av fotografen.
- Bildet kan presenteres i en falsk sammenheng.
- Bildet kan endres/retusjeres i ettertid.

Disse faksimilene er et klassisk eksempel på at fotografier kan manipuleres med et bildebehandlingsprogram.

Faksimiler av forsiden til Newsweek og Time, 1994. Nyhetsmagasinene brukte det samme bildet på forsiden sine, men Time manipulerte bildet i et bildebehandlingsprogram.

Dette bildet, som politiet tok av den drapstiltalte idrettsstjernen O.J. Simpson, ble trykt omtrent samtidig på forsiden av Time og Newsweek. Magasinene trykte samme bilde, men mens Newsweek trykte bildet slik de hadde fått det av politiet, forandret Time det til det ugjenkjennelige ved hjelp av et bildebehandlingsprogram. Forskjellene mellom forsiden skapte stor debatt om digital bildemanipulering.

Time ble anklaget for å være rasistisk. Simpson ble demonisert av en "kreativ" redaksjon, ble det hevdet. Dessuten mente en at O.J. Simpson ble forhånds dømt.

Publikum reagerte sterkt, og resultatet ble at Time, for første gang i historien, laget et nytt omslag.

Oppgaver

Oppgave 1: Hvordan kan fotografier manipuleres?

Oppgave 2: Hva er et dokumentarisk bilde?

Oppgave 3: Dette er et historisk, retusjert bilde av Lenin og Trotskij. Hva har hendt med dette bildet? Hvorfor ble Trotskij fjernet fra originalbildet (til høyre)?

Oppgave 4: Finn andre historiske eksempler på manipulerede/retusjerte bilder. Forsøk selv å manipulere et bilde ved hjelp av tilgjengelige programmer (f.eks. gratisprogrammet Picasa).

3. Den arrangerte virkeligheten

Kristin Halvorsen strekker hendene i været og smiler innbitt. Partifellene Audun Lysbakken og Bård Vegar Solhjell smiler også. Det er landsmøte i SV, og partilederen har holdt sin åpningstale for delegatene.

Landsmøtene i de ulike politiske partiene er viktige arrangementer som får stor oppmerksomhet i media. Nesten oppskriftsmessig dukker det opp bilder av triumferende partiledere og entusiastiske delegater. Oppslutningen på meningsmålingene kan være elendig, partiet kan slite med uløste interne konflikter, men det legger sjelden demper på det årlige, offentlige ritualet *partileder mottar applaus fra partiet*.

Bildet er et eksempel på hva den danske fotografen Henrik Saxgren kaller *den arrangerte virkeligheten*: hendelser som skjer fordi pressen er til stede.

Kristin Halvorsen hadde neppe tatt steget opp på stolen og heist armene i været dersom pressen ikke hadde vært til stede. Men pressens tilstedeværelse gjør landsmøtet til noe langt mer enn et internt arrangement for partimedlemmene. Det blir en offentlig hendelse med et stort, allment publikum, og det er partiene klar over. Partilederens tale blir dermed en hendelse som bevisst iscenesettes for å framstille partiet i et best mulig lys.

Pressekonferanser dominerer nyhetssendingene. De er også en vesentlig del av *den arrangerte virkeligheten*. Situasjoner blir ofte arrangert eller iscenesatt for media. Demonstrasjoner og pressekonferanser er eksempler på det.

Det handler om å få ut et budskap. Ofte legger arrangørene opp til bildevennlige opptrekk på pressekonferanser. Demonstrasjoner bygger på virkemidler som vekker oppsikt, som er bildevennlige, og formålet er å bli sett og hørt. Konkurransen om oppmerksomheten er stor.

Media er avhengige av at hendelser iscenesettes. Det gjør nyhetsformidlingen enklere og rimeligere.

Når bildemanipuleringer avsløres, er de iøynefallende og vekker stor oppsikt. Den arrangerte virkeligheten er imidlertid diffus og uklar og utgjør en stilltiende akseptert del av mediehverdagen.

Oppgaver

Oppgave 1: Studer bildene i en avis, og prøv å identifisere hendelser som skjer i samspillet mellom pressen og de som omtales.

Oppgave 2: Analyser dette fotografiet. Erling Folkvord på RVs valgveke under Stortingsvalget 2005. FOTO: Frank Karlsen/Dagbladet/All Over Press

4. Fotografi og populærkultur

Oppgave 3: Analyser dette fotografiet. Ungdommer besøker ruinene etter bombingene av Beirut sommeren 2006. FOTO: Spencer Platt/Getty Images/All Over Press

Oppgave 4: Finn bildeeksempler i Streif, og drøft hvordan fotografier brukes for å dekke politiske hendelser. Hvordan framstilles mennesker med makt? Hvordan framstilles fattige mennesker?

To ikoner på ett bilde: Marilyn Monroe og parfymen Chanel No. 5. Bildet er tatt i 1955. Kvinnen på bildet er en skuespiller og sanger med stor suksess. Parfymen er verdens mest solgte.

Hun påfører parfymen med feminine håndbevegelser. Den ene kjolestroppen henger ned på armen, kløften er synlig, øyenbrynene møysommelig formet og munnen halvåpen. Kvinnen på bildet er bevisst på hvordan hun framstår.

Marilyn Monroe var ikke bare en berømt med suksess, hun var også kontroversiell. Hun tøyde grensene for hvor utfordrende en kvinne kunne være. På dette bildet er hun både sofistisert og sensuell. Hun balanserer på grensen av det tillatte i 1950-årene.

Marilyn Monroe, 1955. FOTO: Michael Ochs/Corbis/Scanpix

«Ser jeg lykkelig ut? Det burde jeg, for jeg var et uønsket barn. En ensom jente med en drøm som våknet opp og fant ut at drømmen hadde gått i oppfyllelse. Jeg er Marilyn Monroe,» stod det på forsiden av et magasin noen år tidligere.

Hun het ikke lenger Norma Jean (hennes egentlige navn) og arbeidet ikke på en våpenfabrikk. Hun var blitt den berømte Marilyn Monroe, en stjerne på vei opp og ut i rampelyset.

Marilyn Monroe iscenesatte i stor grad historien om seg selv – og bildene var en viktig del av denne historien. Hun brukte sitt eget liv til å skape en askepotthistorie som fenget et stort publikum.

Bildene viste ofte den utfordrende, feminine skikkelsen Marilyn Monroe mer enn de viste den sårbare, private Norma Jean. Først mot slutten av karrieren fikk offentligheten for alvor se bak fasaden. Norma Jean døde i 1962 under uklare omstendigheter.

I 1955 var Marilyn Monroe på høyden av sin karriere og svært bevisst på hvem hun var og hvordan fortellingen om henne burde presenteres. Det er ikke tilfeldig at det er to ikoner i dette bildet. Parfymeflasken er det perfekte tilbehøret i iscenesettelsen av ikonet og den populærkulturelle skikkelsen Marilyn Monroe. Dessuten smitter berømmelsen over på parfymen, som blir enda mer populær.

I den nyeste reklamefilmen for Chanel No. 5 har skuespilleren Nicole Kidman hovedrollen. Kjente mennesker gir produkter en høyere status. Populærkulturen er med på å skape trender, og berømte personer har blitt viktige i markedsføringen av merkevarer.

Oppgaver:

Oppgave 1: Studer hvordan kjente menn og kvinner framstår i reklame for ulike produkter. Hvilke egenskaper ved personene trekkes fram? Hvordan framstilles kvinner sammenlignet med menn?

Oppgave 2: Hva er et ikon? Hva er et ikonisk bilde?

Oppgave 3: Drøft forskjellen mellom reklamebilder og redaksjonelle bilder.

5. Fotografi og objektivitet

Fotografiet viser et fly på vei inn i en av de to skyskraperne som utgjorde World Trade Center i New York. Terroraksjonen 11. september 2001 skapte en ny utenrikspolitikk i USA, og hendelsen ble fotografert og filmet fra mange vinkler.

Få betviler at hendelsen fant sted, men og konspirasjonsteoriene er mange. Dette bildet brukes av enkelte som bevis på at det ikke var et passasjerfly, men et militært transportfly som krasjet i World Trade Center.

Bilder tolkes med andre ord ulikt.

Passasjerfly på vei mot World Trade Center, 2001. FOTO: Rob Howard/Corbis.

Faksimile fra 911anomalies.wordpress.com. Bildet nummer to fra høyre er et utsnitt av bildet til Rob Howard. Er det en bombe eller et missil under flyet som flyr inn i World Trade Center, spør bloggerne.

Fotografier kan fortelle historier, dokumentere og avsløre. Men bilder er aldri sanne i den forstand at alt i et bilde tolkes og forstås likt av alle som ser det. Felles historie, kultur, språk og referanser er viktig for at enkeltbilder skal få en konkret, felles mening.

Vi forstår sammenhengen dette bildet er tatt i. Det er en del av vår felles, nære historie. Dette bildet er et fortettet uttrykk for det som nå ofte bare kalles 9/11.

For en som aldri har hørt om terroraksjonen, blir bildet ganske meningsløst uten en ledsagende forklaring. Skildrer det en virkelig hendelse, eller er bildet hentet fra en film?

Fotografier eksisterer ikke i et vakuum. Bilder er ikke alene med på å etablere hendelser som sanne. 11. september ble gjennomfotografert og dekt fra mange vinkler, så å si fra det første flyet traff World Trade Center. Hendelsen ble tolket og forstått som en terroraksjon i løpet av svært kort tid.

Under den annen verdenskrig var situasjonen en helt annen. Tilfanget av bilder som dokumenterte hendelser var begrenset. Det tok mye lenger tid fra hendelser fant sted til offentligheten fikk kjennskap til hva som hadde hendt.

Bombingen av Pearl Harbor, 1941. FOTO: Bettmann Collection/Corbis/Scanpix

Denne hendelsen endret, i likhet med 9/11, også utenrikspolitikken til USA. Bombingen av den amerikanske militærbasen Pearl Harbor fikk amerikanerne for alvor til å involvere seg i krigføringen. Dagen etter angrepet erklærte USA krig mot Japan.

Det fins imidlertid få bilder av hendelsen. Men de få bildene som nådde offentligheten, ble raskt sett av mange. De var viktige for å etablere støtte i den amerikanske befolkningen for senere å involvere seg i krigføringen i Europa.

Deportering av jøder fra Warsava - gettoen, 1943. FOTO: Bettmann Collection/Corbis/Scanpix

Bildene som dokumenterte jødeutryddelsene, ble brukt som beviser under Nürnberg-prosessen etter den annen verdenskrig.

Fotografier er viktige for å etablere hendelser som sanne. Bildene av gasskamrene og de mange drepte jødene dukket imidlertid sent opp. En stund hevdet flere at jødeutryddelsene umulig kunne ha funnet sted. Det tok lengre tid å etablere holocaust som felles, meningsbærende begrep enn det gjorde med 9/11. Men i begge tilfellene spilte bildene en vital rolle.

I konflikter av nyere dato når bildene et publikum mye raskere enn før. Bildestrømmen har økt gradvis, og bildene er viktige i kampen for å vinne sympati for en av partene.

Vietnamkrigen var den første virkelige mediekrigen, i den forstand at et stort pressekorps rapporterte hendelsene omtrent samtidig med at de foregikk.

Etter som Vietnamkrigen skred fram, begynte konsekvensene av den for alvor å bli lagt merke til.

De mange bildene av sivilbefolkningens lidelser var med på å bidra til at den amerikanske hæren trakk seg ut av landet i 1973.

Dette bildet ble kåret til årets pressefoto i verden i 1972. Barn flykter fra napalmangrep. FOTO: Nick Ut/AP/Scanpix

Oppgaver:

Oppgave 1: Sammenlign disse bildene, og drøft om det siste av dem er arrangert.

Oppgave 2: Hvem er jenta på bildet? Hva hendte med henne senere?

Oppgave 3: Drøft hvordan bilder av barn brukes i medias dekning av konflikter.

Barn rømmer fra napalmangrep, Vietnam, 1972. FOTO: Bettmann Collection/Corbis/Scanpix

6. Finanskrise

FOTO: Bettmann Collection/Oorbis/Scanpix

«\$100 will buy this car. Must have cash. Lost all on the stock market,» står det skrevet på salgspakaten eieren har plassert på panseret. Menn iført dress og pen hatt står omkring bilen. Vi er i New York.

Tidspunktet er 30. oktober 1929. I løpet av de to foregående dagene raste verdien av aksjene på den amerikanske børsen. Krisen ble verdensomspennende og varte i mange år. 80 år senere var verden igjen rammet av fallende børser og sviktende økonomi.

Dette bildet dukker med jevne mellomrom opp i aviser og magasiner. Det brukes som dokumentasjon og illustrasjon når det store børskrakket i 1929 omtales. Hendelsen er aktualisert og settes i sammenheng med økonomiske kriser i vår tid. Bildet blir en enkel og forståelig referanse til en finansverden som nok en gang havner i krise.

Dette bildet symboliserer finansmennene, menneskene som forvalter enorme verdier. I tillegg visualiserer bildet de menneskelige konsekvensene av børsfallet. Personene på bildet fra 1929 ligner til forveksling på dagens finansfolk. De er menn, kler seg pent og har dyre biler.

Selv om virkeligheten selvsagt er mer kompleks, bygger dette bildet opp under en enkel virkelighetsforståelse: Historien gjentar seg. De grådige finansmennene er igjen i søkelyset. Nok en gang stiger arbeidsledigheten, og finansfolk havner i skifteretten. Igjen ydmykes de velkledde mennene.

Bildet refererer til en felles historie der aktørene stort sett er de samme som før, og en nærliggende tolkning er at de ikke har lært av fortida.

Oppgave: Hvilke bilder brukes for å formidle i finanskrisen 2009 / 2010? Hvilke historier forteller fotografiene? Hvem går igjen i bildene?

7. Barack Obama and Martin Luther King Jr.

Over hele USA jublet folk i gatene etter det siste presidentvalget. Både svart og hvite feiret Barack Obamas seier i troen på at endring nå var på vei. Valget av Obama, som den første svarte amerikanske presidenten, har ført til at mange hevder at rase ikke lenger spiller noen rolle i USA.

Obama brukte USAs historie i valgkampen. Hans måte å kombinere historie, politikk og personlig bakgrunn på i talene ligner på hvordan Martin Luther King jr. bygde opp sine taler. Obama har til og med brukt deler av Kings tale "I have a dream" om igjen.

Martin Luther King jr. holder sin berømte tale «I have a dream» i 1963. FOTO: Bob Adelman/Magnum Photos/All Over Press

Demokratenes presidentkandidat, Barack Obama, etter en tale i august 2007. FOTO: Joe Raedle/Getty/All Over Press

Bildene av Obama og Luther King jr. kan analyseres med amerikansk historie som bakteppe. Men bildene avspeiler også makt i seg selv. En kan se på hvilke virkemidler fotografen benytter for å få fram storheten til Martin Luther King jr. og Barack Obama uten å tenke på rase.

Obama framstår nesten Messias-aktig, opplyst av blitzen om med folkets hender strekt mot seg. Han presenteres som lyset mot mørket. Bildet er undervinklet, slik at Obama framstår som opphøyet.

Ser en bildet av Obama saman med bildet av Martin Lutehr King jr., tatt 50 år tidligere, blir det tydelig hvordan bilder får ny mening ut fra andre bilder. Motivasjonen bak bildet er den samme: å vise en sterk leder. Begge bildene viser en sterk, offentlig person med visjoner. Ansiktene er uttrykksfulle, og begge symboliserer det same budskapet: å skape forandring.

Jo større kjennskap en har til amerikansk historie, desto større virkning får bildene som en dokumentasjon på afrikansk-amerikansk historie. Peker Luther King jr. fram mot Obama? Baner Luther King jr. vei for USAs 44. President? Speiler de hverandre?

Oppgaver:

Oppgave 1: John McCain var Barack Obama's motkandidat under det amerikanske presidentvalget i 2008. Hvordan ble de to kandidatene framstilt på bilder? Hvilken betydning fikk dette for valgkampen til John McCain?

FOTO: Emmanuel Dunand/
AFP photo/Scanpix

Oppgave 2: Analyser dette bildet. Diskuter hvordan Barack Obama blir framstilt på bildet.

FOTO: Damon Winter/The
New York Times/Scanpix

Oppgave 3: Hvordan ble George W. Bush framstilt, sammenlignet med Barack Obama? Diskuter hvorvidt han ble presentert på en annen måte i Europa enn i USA.

FOTO: Jason Reed/Reuters/Scanpix

Opgave 4: Analyser dette bildet med tanke på kampen for borgarrettar i USA. Rosa Parks sette seg framme i ein buss i delstaten Alabama. Ho blei i 1955 arrestert for å ha nekta å flytte seg frå plassen sin. Berre kvite kunne sitje framme i bussen.

FOTO: Edward Bettmann/Corbis/Scapix

Opgave 5: Analyser dette bildet med tanke på amerikansk historie.

Chief Red Hawk, 1905. FOTO: Edward Curtis/Corbis/Scapix

8. Analyse av sammensatte tekster – en innføring

Faksimiler av forsidene til dagsavisen VG 11. august 2009 og ukeavisen Morgenbladet (uke 33).

Vi må huske at sammensatte tekster er mye mer enn avisforsider. Digitale medier, fjernsynsprogrammer og dataspill er andre eksempler som kan analyseres som sammensatte tekster.

En sammensatt tekst består av bilder og tekst, og den blir presentert som en helhet. Når en analyserer sammensatte tekster, må en se nærmere på hvordan bildeelementer, typografi (tekstfonter) og grafiske virkemidler (farger, skygger, grafikk, former) sammen skaper en meningsbærende helhet.

I bildeanalysen fokuserte vi først og fremst på selve bildet. Nå er det helheten som står i fokus.

Vi begynner med å beskrive det vi ser (*denotativ beskrivelse*). Identifisere de ulike elementene. Se nøye på bilder, tekst og grafiske virkemidler (skyggelegging, typografi, tittelstørrelse). Bruke enkle ord og begreper. Beskrive, ikke forklare.

Deretter ser vi nøyere på helheten. Nå kan vi ta i bruk tilleggsinformasjon (*konnotativ beskrivelse*) og tolke avisforsiden i en større sammenheng. Hvordan henvender avisens forside seg til leseren? Hva er hovedbudskapet? Hvordan ordlegger avisen seg? Hvordan er fargebruken? Hva brukes som blikkfang? Hvilke fortellinger ønsker avisen å formidle? Hvem er målgruppen? Hvordan henvender avsenderen (avisen) seg til mottakeren (leseren)?

Avisframsidene er sette saman av mange element. Det er ikkje nødvendig å beskrive alle elementa i detalj, det aller viktigaste er tolkinga av heilskapen.

Kortfattet analyse av to avisforsider

VG er Norges største dagsavis og selges i løssalg over hele landet. Avisen henvender seg til et stort publikum og koster kr 12 på hverdager. Avisens logo er to store, hvite bokstaver på rød bunn.

Det største bildet på forsidene viser en smilende kvinne som ser på leseren. Hun er forsidens blikkfang, og hovedsaken er at «teatertopper raser», fordi Pia Haraldsen har fått en hovedrolle i et teaterstykke av Shakespeare. Ordet «hån» er uthevet med store bokstaver.

Øverst på siden står det at «Møkkaværet gir BILLIG STRØM». Et bilde viser Sharon Stone med undertittelen «Stolt og TOPPLØS». Nederst på siden er det en henvisning til en sak om Nanny (87) som levde i et «SMERTE-HELVETE».

Morgenbladet er en ukeavis som kommer ut hver fredag. Avisen koster kr 30 i løssalg, men en kan også abonnere på den. Logoen til avisen er plassert øverst på forsidene og består av hvite bokstaver på mørkerød bunn.

Faksimile av forsiden til ukeavisen Morgenbladet (uke 33).

Det største bildeelementet på forsidene er en tegning av to personer på en vektsskål. Tittelen er «Udemokratisk valgsystem». Saken handler om at det norske valgsystemet favoriserer stemmer avlagt i Finnmark. Under logoen er det henvisninger til saker om oljesøl, fluesopp og Groruddalen. I en spalte til høyre på forsidene er det fem henvisninger til saker om krigsoppgjøret, formuesskatt, arbeid, dans og avholdsbevegelse. Nederst på siden er det en henvisning til en sak om innvandring.

Dette er eksempel på to svært forskjellige aviser som vender seg til publikum på ulike måtar.

VG bruker sterke virkemidler for å fortelle sine historier. Ord som «hån», «billig strøm» og «toppløs» er uthevet med blokkbokstaver. «Smerte-helvete» er i tillegg uthevet med røde, store bokstaver.

Morgenbladet kommuniserer på en mye mer nøktern måte. Typografien er enklere og fontene mindre og slankere. Kun tittelen til hovedsaken er av en viss størrelse, men selv den er betydelig nedtonet sammenlignet med VG.

VG er en dagsavis med mange lesere. Den skal nå et stort publikum hver eneste dag. Forsiden skal markedsføre avisen. Språket er direkte og folkelig. Forsiden har et tydelig blikkfang, og typografien tydeliggjør avisens hovedpoenger. Overskriftene er lette å lese, også på avstand.

Morgenbladet er en ukeavis med langt færre lesere enn VG. Avisen er først og fremst en abonnementsavis. Språket er nøkternt, og de visuelle virkemidlene er tonet ned. Overskriftene er vanskeligere å lese på avstand. Morgenbladet snakker til publikum, VG skriker.

VG har direkte og tydelige henvisninger til dagsaktuelle temaer (været, skuespiller, lårhalsbrudd). Morgenbladet er mer tilbakeskuende (krigshistorie, avholdsbevegelse, dans) og belyser tunge, samfunnsaktuelle temaer (innvandring, demokrati).

Avisene er forskjellige når det gjelder innhold, språk og presentasjon. Morgenbladet er avisen for de spesielt interesserte. VG er en folkelig avis, som appellerer til et større publikum som er interessert i dagsaktuelle nyheter formidlet på en direkte og lett forståelig måte.

Bruken av typografi markerer en viktig forskjell på avisene. VG bruker skrifttypene aktivt for å vekke oppsikt og interesse, mens Morgenbladet inviterer leseren til å bruke tid til å se hva avisen inneholder.

VGs forside er først og fremst en salgspakat. Den skal synes i bladhyllen. Interessen skal vekkes, og virkemidlene er basert på et tydelig og bærende blikkfang. Leserne skal bli fristet til å kjøpe avisen når de ser forside i butikken.

Morgenbladets forside skal først og fremst appellere til faste, trofaste lesere som får avisen hjem i postkassen. Virkemidlene er tonet ned til fordel for refleksjon og dybde.

Oppgaver:

Oppgave 1: Analyser og sammenlign to avisforsider eller ukeblader. Pek på forskjeller og likheter.

Oppgave 2: Analyser og sammenlign de sosiale nettstedene Facebook og Nettby. Hvem er målgruppe for nettstedene? Hvilke virkemidler bruker de ulike nettstedene for å tiltrekke seg sine målgrupper?

Oppgave 3: Analyser en nyhetssending på fjernsyn. Hvordan brukes tekst og grafikk i sendingene? Hvilken funksjon har grafikk- og tekstelementene?

Faksimile av forside til dagsavisen VG 11. august 2009.